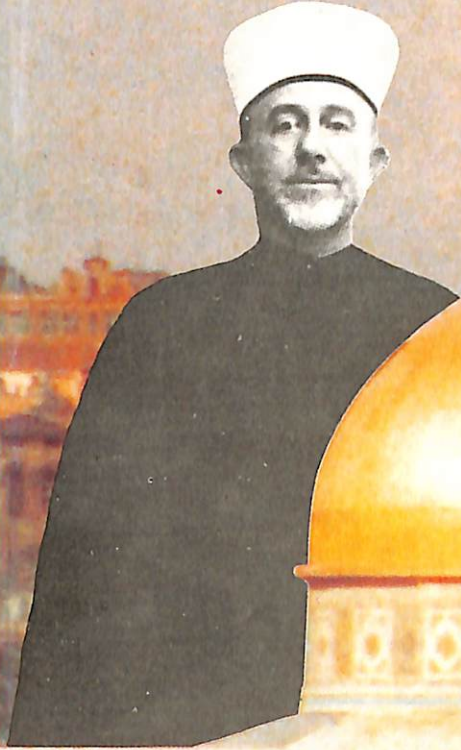

KUDÜS MÜFTÜSÜ

Hacı Emin el-Hüseyini

Philip Mattar

Akademi Yayınları : 29

1. Baskı :

Ağustos 1991

Orjinal Adı :

**The Mufti of Jerusalem
Al-Hajj Amin al-Husayni and
the Palestinian National Movement**

Dizgi, Redakte: Akademi

Baskı, Kapak-Kapak Baskısı: Marmara

Cilt : Güven Mücellit Matbaacılık 512 64 42

ISBN 975 - 7454 - 07 - 9

akademi

Fevzipaşa Cad. No: 57 Kat 4
Tel: 532 37 36 Fatih / İSTANBUL

KUDÜS MÜFTÜSÜ

(HACI EMİN EL-HÜSEYNİ)

Philip Mattar

Türkçesi

İsa Ölmez

Ali Soylu

akademi

İstanbul - 1991

İÇİNDEKİLER

Önsöz / 7

1- Ulusalçı Bir Filistinli'nin Yetişmesi: Oluşum Yılları / 11

Geç Osmanlı Yerleşimi / 11

İlk Siyasal Hareketler / 26

2- Dinî Gücü Kazanışı / 37

Af / 37

Kudüs'e Dönüş / 40

Kampanya / 42

Seçim / 45

Söz ve Tayin / 47

Yüksek İslam Şurası / 49

3- Ağlama Duvarı Konusunda Siyasal Çatışma: 1928-29 / 57

Olay ve Tepkiler / 60

Al-Burak Kampanyası / 64

Bir "İtinâlı Plân" / 67

İngiliz Politikası / 71

Siyasal Şiddet / 74

4- İlimlilik Siyaseti ve Genel İslamî Kongre / 81

İřbirlięi / 81

Hüsrân / 85

İngiltere Dışında Destek Arama / 89

Genel İslamî Kongre / 92

5- Arap İsyanı: Meydan Okuma / 103

El-İstiklâl / 104

El-Kassam / 105

Grev ve Şiddet / 107

Arap Yüksek Komitesi / 110

6- Arap İsyanı: Karşılık / 115

7- Irak'ın Bağımsızlık Arayışı: 1939-1941 / 133

Kudüs'ten Bağdat'a / 135

İngiliz Tepkisi / 137

Irak Politikasında Müftü'nün Rolü / 139

Suikastçiler ve İsyancılar / 144

8- Nazi Yılları / 151

Almanya İle Görüşmeler / 151

Mussolini ve Hitler'le Görüşmeler / 155

9- Müftü'nün Gücünü Yitirışı / 165

Paris'ten Kahire'ye / 165

1948 Savaşı / 168

Son On Yıl / 172

10- Kudüs Müftüsü ve Filistin Siyaseti: Bir Özet ve

Değerlendirme / 175

Sürgün Yılları / 184

Değerlendirme / 187

Notlar / 189

Bibliyografya / 225

ÖNSÖZ

Kudüs Müftüsü Muhammed Emin El-Hüseynî (1895-1974), Filistin Ulusal hareketinin aslî lideri ve Filistin'deki İngiliz hakimiyeti boyunca (1917-1948) Arap dünyasında ünlü bir isimdi. Ancak, hayatı hakkındaki bilgiler yeterli değildir. El-Hüseynî'nin siyasal kariyerinin yeterince incelenmemesi; onun isminin her zaman uyandırdığı heyecan göze alındığında, önemsiz kalır.

El-Hac Emin olarak da bilinen Müftü'nün biyografisini yazanlar, Filistinli liderden çok kendilerini anlatırlar. Biyografiler, çoğu zaman; Moshe Pearlman, Joseph Schechtman (yenilikçi bir siyonist) ve Elihu Elath gibi onu kötülemeyi ve eylemini aşağılamayı amaçlayan ulusalcı Yahudiler, Zuhayr el-Mardinî gibi onu ve davasını öven ulusalcı Araplar veya O'nu, arap ve İslam topraklarını İngiliz baskısından kurtaran müslüman bir lider olarak anlatan ulusalcı Alman sosyalistleri tarafından yazıldı. Bilgiler o kadar yanlı ve polemikçidir ki, tarihteki el-Hüseynî ve eylemine çok az yer verilmiştir.

Bu çalışmalar, Müftü ve eyleminin yakından tanınmaması, sözlü ve birinci dereceden önemli, yayımlanmamış kaynakları kullanmamaktan dolayı daha da yanıltıcı olmuştur. Bilinen en iyi İngilizce biyografi olan Schechtman'ın "The Mufti and the Fuehrer"i, Moshe Pearlman'ın "The Mufti of Jarusa-

lem"ine (1) dayanır ve aşırı derecede onun ifadelerini çağırır. Pearlman'ın çalışması, Pearlman'dan başkası olmayan Moshe Waters'in "The Mufti over the Middle East"inin genişletilmiş bir kopyasıdır. Müftü hakkındaki ayrıntılar için, her iki biyografi de, batı basınına dayanır. Her ikisi de, el-Hüseynî, Arapçayı, İslamı, Filistin toplumu ve siyasetini yakından tanımayan bir yaklaşımla kotarılmıştır. Onların Müftü'yü anlatışı, yukarıda söylediğimiz gibi ondan çok kendilerini anlatır. Waters'in (yani Pearlman'ın) ilk çalışmasının, kapağında bir Yahudinin anti-semitik karikatürüne ironik benzeyişi olan gülünç, gaga-burunlu, parmak uçlarından kan damlayan bir adamın resmi vardır. Schectman'ın ilk sayfadaki sarıklı, dağınık sakallı fotoğrafa göre yaptığı Müftü portresinin açıklamalardaki iddia-ya karşın el-Hüseyni ile ilgisi yoktur.

Aynı şekilde Müftü'nün, bilinen en iyi Arapça biyografisi, el-Mardinî'nin Elf Yevm ma'a al-Hajj Emin'i (el-Hac Emin ile Bin Gün)de yanılıcıdır. O, bütün hukuki kararları alan, fakat düşmanlarının fitnesi ile başedemeyen bir görevlinin kendine ait hatıratı gibidir. Gerçekte Mardinî'nin biyografisinin çoğu tek kaynaktan, Müftü'nün anılarından çıkarılmış ve ona dayanmıştır. (2)

Bunlar, Müftü hakkındaki 1970'lere kadar olan bilgilerdi. O tarihten sonra, İngiliz Mandasının ilk yıllarına uzanan belgeler; Kamu Kayıt Bürosu, Filistin Çalışmaları Enstitüsü, Filistin Kurtuluş Örgütü'nün Filistin Araştırma Merkezi, İsrail Devlet Arşivleri ve Siyonist Arşivler Merkezi'nde araştırmacıların ulaşabileceği hâle geldi.

Filistin çalışmalarına ve asıl kaynakların zenginliğine dayanan ilk ilmi inceleme, 1971'de, Müftü'nün 1920'lerde iktidara

yükseliş hakkında bir makale yayımlayan tarihçi Yehoshua Porath tarafından yapılmıştır. Alanının sınırlarına ve Filistin siyaseti hakkındaki İsraili (liberal) görüşlerine karşın, Porath'ın kaynak kullanımı ve polemiksiz, tarafsız üslubu, Müftü hakkında batılı ve İsraili bilimsel bakış açılarının gelişmesine yardımcı olmuştur. Bunu, 1973'te, Filistin liderini ve siyasetini derinden anlamaya çalışan Macid Kaddurî'nin, Arapça kaynaklara dayanan eleştirel ve özet çalışması izledi. (3)

Daha sonraki birkaç çalışma, Müftü hakkındaki bilgimize bazı katkılarda bulunmuştur. Eski bir Mossad ajanı olan Yehuda Teggat, Müftü'nün, 1930'dan 1937'ye kadarki siyasal eylemlerini çok iyi inceleyen bir araştırma yayımladı. 1961 Eichman duruşmaları sırasında, Müftü aleyhinde deliller sunan İsraili Polis Shlomo Ben Elkanah, Müftü'nün 1920'lerdeki kariyerini anlattı. Fakat İsrail taraftarı görüşleri, onu yetersiz kıldı. Ve Taysir Jbara'nın, ikinci dereceden Arapça kaynakları kullanarak yaptığı çalışma, Müftü'nün 1937'ye kadarki hareketleri hakkında yanlış bilgilerle doludur. Bu çalışmaların hiçbirisi, ayrıntılı ve geniş bir biyografi değildir.

Amacım, Müftü'nün bütün hayatını kapsayan sözlü ve yayımlanmamış kaynaklara dayanan bir siyasal biyografi yazmaktır. Son bölümdeki değerlendirme kısmı hariç, akademik ve siyasal teoriden bağımsız ikincil çalışmaların kültürel ve siyasal sınırlarını, tarafsız bir anlatım ile aşmaya çalıştım. Müftü'nün Filistin tarihindeki rolü hakkında revizyonist bir bakış açısı sunuyorum. Bu bakış açısı, bir Fulbright(*) üyesi olarak Londra, Kudüs, Beyrut ve Kahire'de birkaç yıllık araştırmadan sonra oluştu.

(*) Fulbright: Amerikan hükümetinin finanse ettiği, Amerikalı bilimadamlarının yabancı ülkelerde ve yabancı ülke bilimadamlarının da Amerika'da araştırmalar yapmasını sağlayan bir kuruluş (Webster Sözlüğü).

ULUSALCI BİR FİLİSTİNLİNİN YETİŞMESİ: OLUŞUM YILLARI

Kudüs şehrinde, en önemli siyasal ve dinsel karargahların yüzyıllarca kontrolü, Hüseyinî ailesini, yerli halk ve önce Osmanlı, sonra İngiliz yetkilileri arasında gücü ve itibarı ile muhataralı bir aracı rolü oynamasını sağlayan, zengin ve etkili bir seçkin durumuna getirdi. Ekonomik konumdan doğan tutuculuk ve Osmanlı yönetim sistemi süresince edindikleri tecrübeler, 1917'den sonra İngilizler ile ilişkilerinde Hüseyinî'lere yol göstermeyi sürdürdü. Muhammed Emin el-Hüseyinî, Kudüs'ün geleneksel iktidar seçkinlerinin siyasal ve ekonomik çevresinde yetişmişti. Genel olarak Filistin'deki, özellikle de Emin el-Hüseyinî'nin hayatındaki gelişmelerin anlaşılabilmesinin öneminden dolayı, 1917 öncesi sosyo-ekonomik durum daha geniş incelemeyi gerektirir.

Geç Osmanlı Yerleşimi. 1. Dünya savaşından önce Filistin, sözde doğrudan İstanbul'dan kontrol edilen, Osmanlı imparatorluğu'nun bir parçası idi. Bununla birlikte gerçekteyse bölge, seçkinlerden oluşan yerel âyân'ın (soyluların) hakimiyeti altındaydı. Filistin'de, on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısı; şe-

"Ne zaman Kudüs'ü hatırlasam, gözlerimden yaşlar akar."

.....

"Ey Araplar!

Şehitlerden faydalanın ve öçlerini alın.

Onurunuz için öç alın.

Bağımsızlığınız için savaşın.

Ben, Filistin Müftüsü, bu savaşı, İngilizlerin adaletsiz boyunduruğuna, hayasızlık ve zulmüne karşı cihad olarak ilan ediyorum.

Ölümden korkumuz yok, eğer ölümden özgürlük ve hayat varsa!"

ISBN 975-7454-07-9

